מטות – מסעי

א. אין היינטיקער סדרה[1] ווערט דערציילט וועגן די בני גד ובני ראובן — אַז היות זיי האָבן געהאַט „מקנה רב", האָבן זיי געבעטן מ'זאָל זיי געבן זייער אחוזה אין עבר הירדן (וועלכע איז גע־ווען אַן „ארץ מקנה"); און לבסוף האָט משה רבינו אויף דעם מסכים געווען[2], און — „ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון גו' עוג גו'"[3].

שטעלט זיך די שאלה: חצי שבט מנשה — מאן דכר שמי'?! אין די אַלע דיבורים צווישן משה רבינו מיט די בני גד ובני ראובן ווערט קיין איינמאָל ניט דערמאָנט אַז אויך „חצי שבט מנשה" האָבן זיך משתתף געווען אין דער בקשה מ'זאָל זיי געבן אַ נחלה אין עבר הירדן[4].

אין ירושלמי[5] שטייט (בנוגע הבאת בכורים), אַז עס איז דאָ אַ חילוק צווישן נחלת בני גד ובני ראובן און נחלת חצי שבט מנשה: בשייכות צו נחלת בני גד ובני ראובן פאַסט ניט זאָגן „אשר[6] נתתה לי (ה')" — ווייל „נטלתי לי מעצמי"[7], און דערפאַר (לדעת ר"י הגלילי) לא הביאו ביכורים, משא"כ „חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמן" — „דויתן[8] להם משה וגו' כתיב, והן לא בחרו מעצמן בתחילה כמו בני ראובן ובני גד".

דאַרף מען האָבן אַ ביאור: וויבאַלד אַז „הן לא בחרו מעצמן בתחילה" — פאַר־וואָס האָט זיי משה רבינו אָנגעבאָטן אַ נחלה בעבר הירדן[9]?

דער רמב"ן[10] איז מבאר אַז „מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שרצו בה אולי אנשי מקנה היו ונתן להם חלקם".

אָבער לכאורה איז דאָס ניט פאַר־שטאַנדיק. וואָרום משה רבינו איז דאָך געווען שטאַרק ניט צופרידן פון בקשת בני גד ובני ראובן „יותן את הארץ הזאת . . לאחוזה"[11] (ניט „הארץ אשר נתן להם

---

1) מטות לב, א ואילך.

2) שם, כ ואילך.

3) שם, לג.

4) וגם בהתנאי „אם יעברו גו'" (שם, כט־ל) לא נזכר „חצי שבט מנשה" (ורק ביהושע (א, יב־יג) נאמר „ולחצי שבט מנשה גו' זכור את הדבר גו'"). ולהעיר מלשון רש"י (דברים ג, יח) „לבני ראובן וגד" (אלא שבמפרשי רש"י — ששולל בזה שאר בנ"י). וראה רש"י פרשתנו שם, יז.

5) בכורים פ"א ה"ח (הובא גם בר"ש בכורים פ"א מ"י).

6) תבא כו, י.

7) ראה גם ספרי תבא שם, ג.

8) פני משה שם. ועד"ז פי' במשנה ראשונה בכורים שם (ד"ה שאינה). — ובכמה מפרשים (וראה המובא ב„לאור ההלכה" (להרש"י זוין) שבהערה הבאה) עוד פירושים בדברי הירושלמי. ואכ"מ.

9) ולהעיר מפרש"י עה"ת (דברים ג, יג. וכן ברשב"ם ב"ב נו, א) שנחלת מנשה בעבר הירדן — „ארץ רפאים" (דברים שם) — „היא אותה שנתתי לאברהם" בברית בין הבתרים (לך טו, יט). וראה המובא בס' „לאור ההלכה" ע' קסב. ואכ"מ.

10) פרשתנו שם, לג. ועד"ז במושב זקנים שם. וראה גם אברבנאל שם. — בראב"ע שם (לב) „ולא הזכיר ע"ע חצי שבט מנשה בעבור היותו חצי השבט" (ועד"ז בצרור המור בתי' הראשון). ולכאורה אינו טעם מספיק.

11) פרשתנו שם, ה.

ה׳״[12]), ביז אַז ער האָט זיי צוגעגליכן צו די מרגלים[13]! ס׳איז נאָר וואָס לאחרי ווי זיי האָבן צוגעזאָגט „ואנחנו נחלץ חושים גו׳״[14] און דאָס אָנגענומען מיט אַ תנאי כפול[15] וכו׳, האָט משה רבינו דערצו מסכים געווען —

איז דאָך תמוה לגמרי: ווי קומט עס אַז משה רבינו זאָל מלכתחילה זוכן און פאַרלייגן — „בקש מי שירצה להתנחל עמהם״ (און ניט נוחל זיין אין דעם „ארץ אשר נתן להם ה׳״)[16], און — דערפאַר וואָס „היא ארץ גדולה יותר מן הראוי״[17] (פאַר די בני גד ובני ראובן)[18]?!

אויך: פון דעם וואָס אין פסוק ווערט כלל ניט דערמאָנט אַז חצי שבט מנשה זאָל האָבן אַ רצון צו נעמען אַ חלק אין עבר הירדן — זיי ווערן דערמאָנט בלויז ביי „ויתן להם משה גו׳״[19] — איז משמע, אַז דאָס איז געקומען אינגאַנצן מצד משה[20] (וכפשטות לשון הירושלמי הנ״ל „לא נטלו מעצמן״).

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם וואָס מען געפינט אין מדרש[21] בנוגע די רמזים אין די קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח — אַז כו״כ פרטים פון קרבן מנשה זיינען געווען פאַרבונדן מיט ירושת הארץ, און איינער פון זיי: ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב׳ חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען.

דערפון איז מובן, אַז דאָס וואָס חצי שבט מנשה האָט גענומען אַ חלק בעבר הירדן, ווערט פאַררעכנט ווי אַ מעלה (ווי מ׳זעט ביי די אַנדערע רמזים פון קרבנות הנשיאים[22], אַז זיי האָבן אָנגע־דייט אויף פאַרשידענע מעלות ועניינים טובים כו׳).

קומט אויס, אַז עס איז פאַראַן אַ שינוי עיקרי צווישן נחלת בני גד ובני ראובן און נחלת חצי שבט מנשה[23]:

בנוגע נחלת בני גד ובני ראובן בעבר הירדן שטייט אין מדרש[24], אַז אפילו נאָך דעם ווי זיי האָבן באַקומען אַ הסכמה אויף זייער בקשה, ווערט עס פאַר־רעכנט ווי אַן ענין בלתי רצוי — „אתם חיבבתם את מקניכם יותר מן הנפשות . . עליהם נאמר[25] נחלה מבוהלת וגו׳״;

---

12) שם, ז.

13) שם, ח ואילך.

14) שם, יז ואילך.

15) שם, כט־ל. קידושין סא, א (במשנה). ובכ״מ.

16) ובפרט ע״פ דברי הרמב״ן עצמו (חקת כא, כא) „שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא הי׳ מניח שם אדם אלא שתהי׳ לחרבה״. ע״ש.

17) אף שהי׳ צ״ל „חלקים שווים״ (רמב״ן שם. ובארוכה רמב״ן פינחס כו, נד) — למה יגרע מנשה שלא לנחול כולו בארץ כנען, והרי הייתה ארץ הצבי מה צבי כו׳ (כתובות קיב, א)?! ויתרה מזה — לכתחילה — היו גם לבני גד ולבני ראובן חלק בארץ.

18) בצרור המור מבאר שזה הי׳ „להגין עליהם (בני גד ובני ראובן) ולהצילם מצרתם״ (כי זכות יוסף הי׳ עם כל השבטים. ע״ש) — וצריך ביאור, דאיך יתכן לצוותם שלא להכנס „לארץ כנען לגבולותי״ כדי להגין על בני גד כו׳ שרצו מעצמם להשאר בעבר הירדן? וראה לקמן סעיף ח ואילך ע״ד ערי הלוים בעבר הירדן.

19) וראה פרשתנו שם, לט־מ: וילכו בני מכיר . . הגלעדה וילכדוה ויורש גו׳ ויתן משה את הגלעד למכיר גו׳.

20) ולהעיר גם מרלב״ג פרשתנו כאן.

21) במדב״ר נשא פי״ד, ז.

22) ולהעיר בקרבנות מנשה עצמו — ראה לעיל במדרש שם: ג׳ דורות . . שנטלו חלק בארץ . . יאיר . . שנטל חלק בארץ (ומכיון שלא היו לו בנים ליטול חלקו) — הקריבו כנגדו חטאת.

23) ולהעיר מאוה״ח מסעי לד, יד.

24) במדב״ר ותנחומא סוף פרשתנו. לקו״ת בחוקותי נ, ב. — וראה לקו״ש ח״ח (ע׳ 187 הערה 6. וש״נ) שעיקר החסרון הי׳ (לא עצם הדבר שחיבבו ממונם, אלא) זה ש„ישבו להם חוץ מא״י״. ע״ש.

25) משלי כ, כא. פרש״י שם.

משא"כ ביי חצי שבט מנשה איז דאָס ניט בלויז ניט געווען קיין חסרון, נאָר אדרבה — אַן ענין נעלה, וועלכער איז פאָרבונדן מיט אַ קרבן מיוחד צו דעם אויבערשטן!

[ועפ"ז יומתק דיוק לשון המדרש „אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים . . וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מא"י"[26], „. . אלו בני ראובן ובני גד א"ל הקב"ה אתם חיבבתם את מקניכם . . עליהם נאמר נחלה מבוהלת וגו'"[24], ניט דערמאָנענדיק דערביי „חצי שבט מנשה"[27] — ווייל דאָס וואָס חצי שבט מנשה האָט געמוען אַ חלק בעבר הירדן איז [ניט] געווען צוליב חיבוב ממון[28], נאָר ס'איז געווען אַן ענין טוב[29] (און נאָכ־מער, זיי האָבן דאָס ניט אַליין בוחר געווען, נאָר משה רבינו האָט דאָס זיי געגעבן, כנ"ל)].

דאָרף מען האָבן אַ ביאור: וואָס איז די מעלה אין באָקומען אַ חלק אין עבר הירדן?

אויך: פון דיוק לשון המדרש[21] — „כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען" — איז משמע, אַז די מעלה איז ניט אַזוי אין זייער באָקומען אַ חלק (אויך) אין עבר הירדן, נאָר דאָס וואָס „נחלק לשנים".

איז ניט מובן: אין וואָס באָשטייט דער עילוי פון צעטיילן זייער נחלה „לשנים"[30]?

[און בפרט ווי מ'געפינט במק"א במדרש[31], אַז דאָס ווערט פאָררעכנט אַלס אַן עונש — „מנשה גרם לשבטים לקרוע לפיכך נתקרעה נחלתו חצי' בארץ הירדן וחצי' בארץ כנען"; אָבער פון דעם מדרש הנ"ל ביי קרבנות הנשיאים קומט אויס, אַז דאָס איז אַן ענין למעליותא[32]].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

די תורה דערציילט[33] „ויראהו ה' — צו משה רבינו קודם הסתלקותו — את כל הארץ גו' ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם גו' לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך גו'". ומובן, אַז דאָס איז ניט געווען סתם לשם ראי' בעלמא, נאָר ראיית משה האָט פועל געווען אַן ענין פון „קידוש"[34], ווי די גמרא[35] זאָגט „כל

---

26) במדב"ר פרשתנו פכ"ב, ז. תנחומא שם ה.

27) וכן לא הוזכר בפרש"י משלי שם. — אף שבפשטות י"ל שנקט העיקר (ע"ד תי' הראב"ע הנ"ל).

28) ולהעיר, שהטעם המבואר בספרים (תפארת יהונתן פרשתנו לב, א) „למה דוקא לשני שבטים הללו ה' מקנה רב" — לא מצינו אצל מנשה. שהרי לא נזכר שלמנשה הי' „מקנה רב" [וגם הרמב"ן כתב „אולי אנשי מקנה היו". ובסוף פירושו כתב טעם אחר מדוע חצי שבט מנשה רצו לנחול בעבר הירדן. ע"ש]. וראה מלבי"ם ליהושע (כב, ח).

ולהעיר מאוה"ת פרשתנו (ע' א'שלט) ועוד, דזה שבני גד ובני ראובן בחרו להיות רועי צאן הוא דוגמת עבודת השבטים שהיו רועי צאן כדי שיוכלו להיות תמיד בבחי' ביטול — דלא כעבודת יוסף (אבי מנשה) שעניני עוה"ז לא הטרידו אותו. ע"ש.

29) ומה שגם הם „גלו תחלה מכל השבטים" (במדב"ר ותנחומא (שבהערה 26) — ע"פ דה"א ה, כו) — י"ל שזה הי' (כפשטות הפסוקים) מפני חטאם אז (דה"א שם, כה).

30) ראה ש"ד עה"ת פרשתנו (בשם מורו) שזה הי' „כדי שלא תשתכח האחוה". ע"ש.

31) ב"ר פפ"ד, כ. וראה גם חזקוני ומושב זקנים (ממדרש לקח טוב) כאן.

32) ומדרשות חלוקות הם, או דתרווייהו איתנהו בזה, כמו שמצינו בכמה ענינים. וראה הערה 28 בסופה.

33) ברכה לד, א ואילך.

34) ראה צפע"נ (המלוקט) עה"ת שם (ובכ"מ) שראיית משה הייתה „לקדש האויר". ע"ש. — וראה ע"ד פעולת ראיית משה ע"ד החסידות — ד"ה ואתחנן בלקו"ת ואוה"ת (ר"פ ואתחנן). שעה"ת ח"ב חינוך (כט, סע"ב ואילך). ועוד.

35) ב"ב נו, א ורשב"ם שם.

שהראהו הקב"ה למשה (כדכתיב ויראהו ה' גו') חייב במעשר".

איינער פון די ביאורים פאַרוואָס דוקא משה רבינו האָט געדאַרפט זען „את כל הארץ" (און אויפטאָן דעם „קידוש"):

אָלע ענינים וועלכע זיינען פאַרבונדן מיט עצם מציאות פון אידן האָבן זיך אויפגעטאָן דורך משה רבינו. ווי מען געפינט בנוגע צו תורה — אַז משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'[36], און כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני[37]. וכידוע דער פתגם[38] אַז „לא יהי' עוד הפעם מ"ת". וואָרום אויך דאָס וואָס משיח וועט לערנען מיט אידן (בלשון רש"י[39]) „סוד טעמי' ומסתר צפונותי'" (פון דער תורה), און נאָכמער (בלשון המדרש[40]) „תורה חדשה מאתי תצא" — איז שוין געגעבן געוואָרן במ"ת[41] (על ידי משה רבינו), און משיח וועט עס מגלה זיין.

עד"ז געפינט מען בנוגע גאולת ישראל, אַז כל ענין הגאולה, אויך די גאולה העתידה איז פאַרבונדן מיט משה רבינו[42]. וואָס דאָס איז אויך איינער פון די ביאורים וואָס ביי דער גאולה העתידה לבא איז דער פסוק[43] מדגיש „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (ועד"ז אין נאָך פסוקים[44] ווערט די גאולה העתידה צוגעגליכן צו יציאת מצרים) — ווייל עם היות אַז די גאולה העתידה וועט זיין אַ גרעסערע גאולה ווי גאולת מצרים[45] (אַ גאולה שלימה ונצחית שאין אחרי' גלות) — איז אָבער גאולת מצרים (על ידי משה רבינו) דער שורש און גיט דעם כח צו דער גאולה העתידה[46].

און דערפאַר איז אויך (ירושת) הארץ — זייענדיק אַן ענין עיקרי אין דער מציאות פון עם ישראל[47] (נוסף לזה וואָס דאָס איז אַ דבר עיקרי אין קיום התומ"צ, וואָס כו"כ מהם זיינען תלויות בארץ[48]) — פאַרבונדן מיט פעולת משה רבינו. און דעריבער, אע"פ אַז „שמה לא תעבור"[49], האָט (לכה"פ) געדאַרפט זיין דער „הראיתיך בעיניך"[49].

ד. בנוגע דעם ענין פון ירושת הארץ געפינט מען, אַז לעת"ל וועט זיין אַ חידוש עיקרי — „ירחיב ה"א את גבולך"[50]: אידן וועלן דעמאָלט באַ-

---

36) ריש מס' אבות.

37) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ועוד (ראה הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252 הערות 21-20. ועוד).

38) המשך תרס"ו ריש ע' כג. ע' תקמו. ועוד.

39) שה"ש א, ב.

40) ויק"ר פי"ג, ג (וראה רד"ל שם) — הובא בתרס"ו שם (ריש ע' כג). רמ"ז לזח"ג רעו, ב. וראה זח"ג כג, רע"א. יל"ש ישעי' כו, ב (רמז תכט).

41) ראה המשך תרס"ו שם (ע' תקמו): הכל נמשך בהעלם . . כבר נכלל כו'.

42) וכמחז"ל דמשה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמו"ר פ"ב, ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א (ובהנסמן בהערה הבאה). ש' הפסוקים פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב).

43) מיכה ז, טו — הובא בזח"ג (רעו, ב. רעח, ב) ותקו"ז תכ"ב (סז, א) בקשר להגאולה ע"י משה.

44) ישעי' יא, יא (ובמפרשים שם). שם, טז. ועוד.

45) נפלאות בערך יצי"מ (ראה אוה"ת נ"ך למיכה שם. וש"נ).

46) ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב (סה"מ תש"ח ע' 164).

47) ראה מכילתא בשלח טו, יז. תנחומא ראה ח. ועוד. לעיל ע' 176-7.

48) ראה ד"ה אל תצר לאדהאמ"צ (מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' ה ובהנסמן שם). — ולהעיר מספרי (ורש"י) עקב יא, יז (יח). רמב"ן אחרי (יח, כה) בארוכה.

49) ברכה שם, ד.

50) פ' ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

קומען (ניט נאָר ארץ שבעה עממין, נאָר) אויך ארץ קיני קניזי וקדמוני[51].

און וויבאלד אז אלע ענינים דאָרפן „דורכגיין" דורך משה רבינו — וכנ"ל, אז אפילו די „תורה חדשה מאתי תצא", וואָס משיח צדקנו וועט מגלה זיין, איז געגעבן געוואָרן על ידי משה — דאָרף מען זאָגן, אז אויך דער ענין פון ירושת ארץ קיני קניזי וקדמוני (וועלכע זיינען ניט נכלל געוואָרן אין דעם „ויראהו ה'"[52]) האָט א שייכות צו משה רבינו[53].

ויש לומר, אז דאָס איז דער טעם פאַרוואָס משה רבינו האָט געגעבן א חלק בעבר הירדן צו חצי שבט מנשה, ווייל דער ענין פון עבר הירדן איז מעין ודוגמא צום ענין פון „ירחיב ה'א את גבולך", ס'איז א הוספה אויף „גבולך". וואָרום אפילו לויט די דיעות[54] אז אויך עבר הירדן איז נכלל אין די ארצות שהובטחו לאברהם בברית בין הבתרים — איז עס אבער א הוספה אויף „ארץ כנען לגבולותי'"[55] (ווי זיי זיינען אויס־געערבנט אין פ' מסעי[56]) — בדוגמת „ירחיב ה'א את גבולך".

[ובפרט, אז נוסף לזה וואָס אויך ארץ קיני קניזי וקדמוני — אדום מואב ועמון[57] — זיינען אין (ובסמיכות צו) עבר הירדן[58] — האָט דער כיבוש פון ארץ סיחון ועוג כולל געווען א חלק פון ארץ עמון ומואב, כמחז"ל[59] „עמון ומואב טיהרו בסיחון"].

וי"ל אז דאָס איז א חילוק עיקרי צווישן נחלת בני גד ובני ראובן און נחלת חצי שבט מנשה:

די נחלה פון בני גד ובני ראובן בעבר הירדן איז (א) געקומען מצד זייער בקשה, (ב) מחמת דעם וואָס „חבבו את ממונם" און (ג) אין אן אופן אז צוליב דעם זיינען זיי געווען גרייט צו מוותר זיין על חלקם בארץ „אשר נתן להם ה'"[12].

משא"כ בייַ חצי שבט מנשה איז עס געווען באופן הפכי — דעם חלק בעבר הירדן האָט זיי משה רבינו געגעבן, און דורך דעם איז ירושת הארץ ביי דער ביאה הראשונה געווען מעין ודוגמא צו ירושת הארץ לעת"ל[60]!

און מהאי טעמא האָט עס משה גע־געבן דוקא באופן פון „חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען"[21] — להדגיש, אז ביי מנשה איז עס ניט געווען אן ענין

---

51) ספרי ראה שם. רש"י שופטים שם. ב"ר ספמ"ד. רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"ד (וראה שם הל' מלכים פי"א ה"ב). ועוד.

52) ב"ב נו, א.

53) ראה צפע"נ עה"ת (ואתחנן ג, כו. האזינו לב, מט. ברכה שם, ד) שגם ג' האומות ראה משה (אלא — לא באופן של „ויראהו ה'" כ"א רק „הראיתיך בעיניך"). ע"ש.

54) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך א"י (ע' רה־רו) וש"נ. לקו"ש חי"ג ע' 125 הערה 20 (וש"נ).

55) ל' הכתוב — מסעי לד, ב.

56) שם, ג ואילך.

57) רש"י לך טו, יט (מב"ר שם). רש"י דברים ב, ה. וראה ב"ב שם (וברשב"ם שם ד"ה תניא). ועוד. וראה ד"ה אל תצר לאדהאמ"צ שם ע' יוד ואילך (וראה בהנסמן בתחילת המאמר שם). — הדיעות בזה ראה אנציקלופדי' תלמודית שם. וש"נ.

58) ראה רמב"ן חוקת (כא, כא) הטעם שרצה משה להשאיר ארץ סיחון ועוג חרבה — כי „משה הי' יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים והי' חפץ שיהי' כל רכושם מעבר לירדן כו'". — ולהעיר מד"ה אל תצר שם ע' יא (בהמשך למ"ש שם שארץ מואב לא נחשב בכלל א"י) „וכמ"ש בספרי (תבא כו, ג) אשר ה' נותן פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך כו'".

59) גיטין לח, א. וש"נ. רש"י חקת כא, כו.

60) להעיר מילקוט דוד פרשתנו (בשם מפרשים) דנתינת עבר הירדן („חלק משאר האומות") לבני גד ובני ראובן היתה „התחלה על לעתיד" כאשר בנ"י יזכו „לירש את כל העולם". וראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 545 ואילך.

פון וויתור ח״ו אויף א נחלה בארץ ישראל — זיי האָבן א חלק אין א״ר[61] — נאָר דאָס איז בדוגמא צו ירושת הארץ לעת״ל וואָס וועט זיין אין אַן אופן פון „נחלק לשנים״: טייל אידן וועלן זיין בארץ שבעה עממין און א חלק — אין ארץ קיני קניזי וקדמוני.

ה. עפ״ז וועט מען אויך פאַרשטיין פאַרוואָס משה האָט אויסגעקליבן צו געבן א חלק בעבר הירדן דוקא דעם (חצי) שבט מנשה:

דער שבט מנשה האָט זיך אויסגע־טיילט מיט א חיבה יתירה צו ארץ ישראל. ווי מ׳זעט עס (פריער אין חומש[62]) פון דעם סיפור וועגן בנות צלפחד („למשפחות מנשה בן יוסף״), אז זייער חיבת הארץ[63] איז געווען עד כדי כך, ביז — „ותעמודנה לפני משה . . וכל העדה גו״[64] (היפך לכאורה פון א הנהגה ד„כל כבודה בת מלך פנימה״[65]) און געמאַנט „תנה לנו אחוזה״[66]. און דער הרגש ביי די בנות צלפחד איז גע־קומען מצד דער חיבת הארץ פון שבט מנשה בכלל[67], ווי מען געפינט ביי קרבן מנשה בחנוכת המזבח, אז כו״כ פרטים זיינען געווען פאַרבונדן מיט נטילת חלק בארץ (כנ״ל בסעיף ב).

און וויבאַלד אַז שבט מנשה האָט זיך אויסגעצייכנט אין דעם ענין פון חיבת הארץ — האָט משה רבינו אים אויסגע־קליבן, אַז אין זיין חלק בארץ זאָל זיך אויסדריקן דער „מעין ודוגמא״ פון ירושת הארץ לעת״ל.

ו. ויש להוסיף ביאור בזה — לויט ווי געזעדט כמה פעמים[68] אין דעם תוכן הרוחני פון עבודת מנשה, ווי מרומז בשמו „מנשה״ — על שם „כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי״[69]: זיין נאַמען דערמאַנט און וואַרנט אַז ער געפינט זיך אין אַרט וואָס מאַכט פאַרגעסן „את כל בית אבי״ און דאָס גופא רופט ביי עם אַרויס די תנועה צו אַפטראַגן זיך, „אַוועקשפרינגען״[70] פון דעם מצב — ער זאָל האָבן א תשוקה והחלט ניט צו פאַרגעסן, נאָר צו זיין צוגעבונדן צו בית אבי.

אין עבודה רוחנית מיינט עס: א איד זייענדיק אין גלות דערמאַנט אים דער גלות כסדר אַז ער געפינט זיך אין א מצב וועלכער קען פירן צו פאַרגעסן „בית אבי״, און דאָס גופא פועל׳ט אַז ער זאָל ניט פאַרגעסן. ער דערהערט אַז דאָס איז ניט זיין מקום, זיין אַרט איז אין בית אביו המלך[71].

[וואָס דאָס איז דער חילוק צווישן אפרים און מנשה: אפרים — ע״ש „כי הפרני אלקים בארץ עניי״[72] — ווייזט אויף דעם עילוי („הפרני״) וואָס וועדט

---

61) ואדרבה — רובם נחלו בארץ (רמב״ן פרשתנו שם, לג). — ולהעיר מש״ך עה״ת פרשתנו כאן ש„בנות החצי בא״י הם נשואות לאלו שבעבר הירדן כו״.

62) פינחס כז, א ואילך.

63) רש״י שם, א.

64) שם, ב.

65) תהלים מה, יד. הובא ברמב״ם הל׳ אישות פי״ג סהי״א.

66) פינחס שם, ד.

67) ולהעיר מפרש״י שם כז, א: יוסף חבב את הארץ . . בנותיו חבבו כו׳. — ומזה מובן, שאצלן היתה חיבת הארץ יותר משאר נשי ישראל, אף שכולן „היו מחבבות את הארץ״ (רש״י שם כו, סד).

68) לקו״ש חט״ו ע׳ 433 ואילך. ח״כ ע׳ 241 ואילך.

69) מקץ מא, נא.

70) שזהו הפירוש דשם מנשה — כי נשני גו׳ (רש״י וישלח לב, לג. וראה לקו״ש חט״ו שם הערה 13).

71) ראה ברכות ג, סע״א.

72) מקץ שם, נב.

אויפגעטאָן דורך דער עבודה אין (און מיט) דעם חשך הגלות („ארץ עניי"): משא"כ ענינו של מנשה איז, פֿאַרקערט, אַז ער קען ניט שלום־מאַכן מיטן גלות, נאָר ער שטייט אין אַ תשוקה תמידית צו אומקערן זיך לבית אביו].

און וויבאַלד אַז דער אמת'ער מצב פון געפינען זיך ב„בית אבי" איז ווען מ'איז אין אַ מצב פון גאולה אמיתית (שאין אחרי גלות), דערפֿאַר האָט מען מנשה'ן דוקא געגעבן זיין חלק בארץ באופן עס זאָל זיין בדוגמא ווי ירושת הארץ לעת"ל.

ז. פ' מטות ווערט געלייענט תמיד אין די בין המצרים — ומזה, אַז דער ענין הנ"ל (אַז מצד די געגועים פון מנשה צו ארץ ישראל האָט מען אים געגעבן אַ חלק בארץ בדוגמת ירושת הארץ לעת"ל) האָט אַ שייכות מיוחדת צו דעם זמן:

בין המצרים איז דער זמן האבילות אויף'ן התחלת החורבן און גלות בכלל. און אָט די תנועה להתאבל על החורבן כו' נעמט זיך פון דעם תכלית ההרגש פון „מנשה", אַז מען קען ניט פֿאַרגעסן אויף „בית אבי" און מען שטייט אין שטענדיקע געגועים צו אומקערן זיך ל(ירושת) הארץ כו'.

און „כל המתאבל על ירושלים זוכה וזואה בשמחתה"[73] — ווייל, כנ"ל, די אבילות גופא דריקט אויס די בענק־שאַפט און תשוקה צו ירושלים, און דעריבער איז אבינו שבשמים ממלא געגועי הבן און ער איז „זוכה וזואה בשמחתה",

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ויהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים[74], במהרה בימינו ממש.

* * *

ח. ע"פ המבואר לעיל — בנוגע דעם טעם פון נתינת חלק בעבר הירדן צו חצי שבט מנשה — קען מען אויך מסביר זיין אַן ענין תמוה אין פרשתנו (פרשת מסעי):

אין דער סדרה[75] ווערט דערציילט וועגן די שטעט וואָס דער אויבער־שטער האָט באַשטימט צו געבן פאַר די לוים „לשבת", און דער פסוק[76] רעכנט זיי אויס — „את שש ערי המקלט וגו' ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר". און דערנאָך קומט די פרשה פון ערי מקלט[77], און די תורה זאָגט[78] אַז די שש ערי מקלט, זיינען „שלש הערים" געווען „מעבר לירדן" און שלש — „בארץ כנען".

איז אַ תמי': וויבאַלד מיר זעען אַז די זאַך פון באַקומען אַ נחלה אין עבר הירדן איז געווען ניט קיין דבר הרצוי (ווי מ'זעט פון דעם וואָס משה רבינו האָט מוכיח געווען און גאָר שטאַרק און שאַרף די בני גד ובני ראובן) — איז ווי קומט עס אַז דער אויבערשטער זאָל אַנזאָגן מ'זאָל געבן די לוים ערים לשבת אין עבר הירדן?!

[און זיכער איז עס ניט געווען דער־פאַר וואָס שבט לוי האָט געזוכט אַ מקום מקנה — וואָרום ענינו פון שבט לוי איז דאַך „וילוו עליך וישרתוך"[79], עבודה

---

73) תענית ל, ב. ב"ב ס, ס"ע.

74) זכרי' ח, יט. רמב"ם סוף הל' תעניות.

75) לה, א ואילך.

76) שם, ו.

77) שם, ט ואילך.

78) שם, יד.

79) קרח יח, ב.

ושירות אין מקדש (ניט פֿאַרנעמען זיך מיט מקנה)].

— אין הכי נמי, אַז עס דאַרפן זיין ערי מקלט אויך אין עבר הירדן (ואדרבה, נאָך נויטיקער ווי אין ארץ כנען[80]), אַבער דאָס איז ניט קיין טעם אַז די לויים זאָלן זיך דאַרט באַזעצן.

ט. ע"פ פשטות יש לומר: ביים אַנ־זאָגן צו געבן ערים ללוים „לשבת", איז דער פסוק[81] מדייק „צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת". ד. ה. ס'איז ניט דער פירוש אַז די ערים ווערן זיי געגעבן בתור נחלה פון אויבערשטן[82], נאָר דאָס איז אַ חיוב אויף בני ישראל, אַז זיי מוזן אָפּגעבן אַ טייל פון זייער נחלה צו די לוים (ע"ד[83] ווי זיי דאַרפן אָפּשיידן מעשר פון זייער תבואה ופירות כו').

און ווי‌באַלד אַז אידן האָבן בפועל באַ־קומען אַ נחלה אין עבר הירדן, איז בדרך ממילא חל אויך אויף די אידן אַ חיוב געבן אַ טייל פון זייער נחלה פאַר די לוים[84].

אין אַנדערע ווערטער: דאָס מיינט ניט, אַז תורה האָט מלכתחילה קובע גע־ווען אַז דער מקום הנחלה פון אַ טייל לוים איז בדוקא אין עבר הירדן, נאָר די תורה האָט מחייב געווען אידן אָפּצו־געבן אַ טייל מנחלתם פאַר די לוים.

און ס'איז קיין קשיא ניט — ווי קומט עס אַז לוים, וואָס ענינם איז עבודה ושירות במקדש, זאָלן האָבן זייערע ערים אין עבר הירדן? — ווייל סיי־ווי האָבן זיך ניט אַלע לוים מתעסק געווען (בבת אחת) אין דער עבודה במקדש; און ווי מ'זעט דערפון גופא וואָס מ'האָט זיי געגעבן מ"ח ערים[85] לשבת. נאָכמער: ס'איז מפורש בכתוב אַז מען דאַרף געבן די לוים „מגרש לערים סביבותיהם . . לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם"[86]. קען דאָך זיין, אַז צווישן די בני לוי זיינען אויך געווען אנשי מקנה[87], וואָס פאַר זיי פאַסט צו לעבן אין עבר הירדן, אַן ארץ מקנה.

---

80) ספרי (ורש"י) פרשתנו שם. מכות ט, סע"ב.

81) שם, ב.

82) ראה גם לעיל ע' 122 והערה 67.

83) ראה ראב"ד הל' שמיטה ויובל פי"ג ה"י.

84) ועד"ז י"ל בפשטות הטעם שנצטוו בנ"י לתת ממלקוח השבי דמלחמת מדין לאלעזר הכהן ולהלוים (מטות לא, כח־ל) — אף ש„לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק (בביזה. רש"י) ונחלה עם ישראל" (שופטים יח, א. וראה גם קרח יח, כ ובפרש"י. רמב"ם הל' שמיטה ויובל שם (מהשיעור דעש"ק זה — תשמ"ו))* — כי החיוב הי' על בנ"י, שהם יתנו ממחציתם ללוים (ועד"ז מאנשי המלחמה — תרומת המכס לאלעזר הכהן), ע"ד שמחוייבים להפריש מעשר ללוים, ואי"ז בגדר לקיחת שלל.

[ועפ"ז מתורצת הוספת הכתוב במטות שם „(ונתתה אותם ללוים) שומרי משמרת משכן ה'" — דמאי קמ"ל כאן — אלא שזהו טעם נתינת תרומת המכס ללוים, מפני שהם „שומרי משמרת משכן ה'", וכמו שנאמר גבי מעשר (קרח שם, כא) „ולבני לוי . . נתתי כל מעשר בישראל . . חלף עבודתם . . עבודת אהל מועד". וראה לקו"ש חכ"ג ע' 211 הערה 55].

וראה ע"ד ההלכה — ראב"ד ובנ"כ הרמב"ם שם. וראה בארוכה לקו"ש שם ע' 207 ואילך.

85) שהיו מפוזרות בכל שבטי ישראל (פרשתנו שם, ח. ונפרטו ביהושע קאפיטל כא).

86) פרשתנו שם, ב־ג.

87) ראה בכורות ד, ב.

---

*) לכאורה י"ל דמלחמת מדין שאני, כי גם שבט לוי השתתף בהמלחמה (רש"י מטות לא, ד — מספרי שם) ולכן נטלו חלק בביזה (וראה לשון הרמב"ם שם הי"ב, לקו"ש חכ"ג ע' 211). אבל ע"ד **הפשט** אינו תירוץ מספיק לכאורה, כי הטעם (בפשט"מ) לזה שאין להם חלק בביזה אינו משום שאינם יוצאים למלחמה אלא משום ד„אשי ה' ונחלתו יאכלון" (שופטים שם).

י. סוף־סוף אַבער איז דאָס ניט אינ־גאַנצן גלאַטיק. ווארום וויסנדיק אז עיקר מקום הנחלה פון אידן דאַרף זיין אין אַרץ כנען — פאַרוואָס זאָל אַ לוי ווילן לעבן אין עבר הירדן? ובפרט אז מיר געפינען אז שבט לוי איז ניט אַרײַנגעצויגן געווארן[88] אין חטא המ־רגלים[89] (ווי שאר ישראל) — איז דאָך בײַ זיי זיכער געווען אַ רצון חזק אַרײַנצוגיין אין ארץ ישראל!

ע"פ המבואר לעיל בנוגע חצי שבט מנשה, יש לומר, אז היא הנותנת — וב־הדגשה:

דער ענין הנ"ל, אז דאָס ווילן באַ־קומען אַ נחלה אין עבר הירדן ווערט פאַרערגערט ווי אַ דבר בלתי רצוי, איז בלויז ווען דאָס איז אינעם אופן ווי בני גד ובני ראובן האָבן דאָס געוואָלט (צוליב דעם וואָס „חבבו את ממונם").

88) ראה רש"י במדבר א, מט (וראה דברי דוד ועוד שם). רש"י שלח יד, כט. וראה באר מים חיים ודברי דוד ועוד לפרש"י דברים א, כג. ואכ"מ.

89) שע"ז היתה טענת משה לבני גד ובני ראובן „כה עשו אבותיכם גו'" (מטות לב, ח ואילך).

אַבער דער עצם נעמען עבר הירדן אָלס אַ מקום נחלה קען זיין, איז, אדרבה, אַ מעין ודוגמא צו ירושת הארץ לעתיד לבא, כנ"ל.

און דערפאַר, איז אדרבה: דוקא ביי שבט לוי, וועלכע זיינען ניט נכשל גע־ווארן אין חטא המרגלים, ווייל ביי זיי איז געווען חבת הארץ ביותר (ע"ד ווי מנשה[90]), איז ביי זיי געווען די ישיבה בארץ בדוגמא ללעתיד, אז זיי האָבן גע־האָט ערים לשבת (ניט נאָר אין ארץ כנען לגבולותי', נאָר) אויך אין עבר הירדן[91].

(משיחות ש"פ צו תשמ"ה; ש"פ מסעי תשמ"א)

90) להעיר ממשנ"ת בלקו"ש ח"כ (ע' 238 ואילך) הנקודה המשותפת בין לוי ויוסף דשניהם היו למעלה משעבוד מצרים וענין הגלות (ומנשה הוא במקום יוסף — ראה שם ע' 241 ואילך). ע"ש.

91) ע"ד שינתנו להלויים ג' ערי המקלט שיתוספו בימי המשיח (רמב"ם שם רפי"ג) בארץ קיני קניזי וקדמוני (רמב"ם הל' רוצח שם), כבר הי' בעבר הירדן בכיבוש הראשון.